

Selim Karahasanoğlu, *Kadı ve Günlüğü, Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735)*, İstanbul 2013, 234 sayfa.

Uğur DEMİR\*

Osmanlı İmparatorluğu tarihinin en önemli, ancak mahdut olan kaynakları arasında günlüklerin ayrı bir yeri ve değeri vardır. Osmanlıdan günümüze ulaşan en eski günlük Seyyid Hasan'a aittir. Sünbülî olduğu anlaşılan Seyyid Hasan, günlüğünde 1661-1665 yılları arasındaki olayları kaleme almıştır. Bu tür günlüklerden biri de Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi'ye aittir. Selim Karahasanoğlu tarafından kaleme alınan *Kadı ve Günlüğü, Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735)*, adlı eser de Mustafa Efendi'nin günlüğünü konu edinmektedir.

Çalışma bir giriş ve iki ana bölümden müteşekkildir. Müellif, giriş bölümünde Osmanlı ve Osmanlı coğrafyası dışında kaleme alınan günlükleri ele almış, bunlara dair yapılan çalışmaları özetlemiş ve Sadreddinzâde'nin ceridesine/günlüğüne dair bazı ön değerlendirmelerde bulunmuştur. Müellifin, cerîde/günlük şeklinde tutulan eserlerle ilgili verdiği listede önemli eksiklikler dikkati çekmektedir. Bu minvalde Aziz Mahmud Hüdâî tarafından Arapça tutulan 1577-1578 arası gelişmeleri ihtiva eden eseri;<sup>1</sup> Aşçı İbrahim Dede'nin günlük şeklinde kaleme aldığı *Mecmua'sı*;<sup>2</sup> Yenikapı Mevlevihânesi dervişlerinin tuttuğu günlük;<sup>3</sup> Beşik-

---

\* Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. [ugur1768@gmail.com](mailto:ugur1768@gmail.com).

<sup>1</sup> Mahmud Hüdâî'nin eseri hakkında bkz. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç, İstanbul 2000, s. 215-217.

<sup>2</sup> Aşçı İbrahim Dede, *Aşçı İbrahim Dede'nin Hatıraları, Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı*, I-IV, haz. Mustafa Koç-Eyüp Tanrıverdi, İstanbul 2006; Nihat Azamat, "Aşçı İbrâhim Dede Mecmuası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III, 546.

<sup>3</sup> *Defter-i Dervişân, Yenikapı Mevlevihânesi Günlükleri*, haz. Bayram Ali Kaya-Sezai Küçük, İstanbul 2011.

taş Mevlevihânesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'nin *Mecmua'sı*<sup>4</sup> müellifin temas etmediği günlüklerdendir.

Müellif, Sadreddinzâde'nin günlüğünün kazasker ruznamçeleriyle birlikte kullanıldığında Osmanlı kadılarının biyografilerinin daha da zenginleşeceğini, günlükteki verilerin ilmiye teşkilatı ve müderrislerin kariyerlerini aydınlatmak adına değerli veriler ihtiva ettiğini ileri sürmüştür. “Kadiasker ruznamçeleri, Sadreddinzâd günlüğüyle beraber değerlendirildiğinde, Osmanlı kadılarına ilişkin biyografik/prosofografik çalışmalar zenginleşecektir. 18. yüzyılda ilmiye teşkilatı ve müderrislerin kariyerlerinin teferruatlı bir dökümü için de benzer bir çalışmanın vazgeçilmez kaynaklarından biri hiç kuşkusuz Sadreddinzade günlüğüdür (s. 4)”. Bu iddiaya rağmen Karahasanoğlu, çalışmasında günlükte en fazla yer tutan tayin ve azillerin mezkûr kurum ve kişilerin biyografilerini inşa etmede nasıl kullanılacağına temas etmemiş, söz konusu veriler tablollaştırılmamıştır. Bu sebeple müellif günlükteki biyografik verilerin nasıl kullanılacağına dair<sup>5</sup> iddialarını örneklendirememiştir.

Girişte dikkat çeken değerlendirmelerden biri de Sadreddinzâde'nin günlüğünü tutarken kayıtlarını başkalarına açma düşüncesinde olmadığıdır (s. 5). Bu değerlendirmeye rağmen, aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, rüyayla ilgili bölümde müellifin Sadreddinzâde'nin günlüğündeki verilere yaklaşımı tam tersi bir manzara arz eder. Bu minvalde müellifin şu cümleleri girişteki ifadeleri ile ciddi tenakuzlar ihtiva etmektedir:

“Yazarımız günlüğe kaydettiği rüyaları gerçekten görmüş müdür?.. Bu anlamda, Sadreddinzâde, acaba kendisinin dışarıda kurmak isteyebileceği imajına yönelik rüya anlatılarına girişmiş miydi? İlmiye sınıfı mensubu, bir tarikata mensup kimse için rüyalarının kutsallığının/rüyalarına giren kutsal kimselerin kendisine ilgili çevrelerde bir karizma sağlayacağı açıktır. Bu bağlamda, Sadreddinzâde din büyüklerinin konuk olduğu rüyalarını aktarır” (s. 124-125).

<sup>4</sup> Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, nr. 7467.

<sup>5</sup> Sadreddinzâde'nin ceridesinin Türk edebiyat tarihine dair önemine dair bkz. İsmail E. Erünsal, “Telhîsî Mustafa Efendi ve Ceridesi”, *The Archival Sources of Turkish Literary History*, Harvard 2008, s. 185-190.

Sadreddinzâde'nin günlüğünü tutarken bu kayıtları kamuoyuna açma gayretinde olmadığı değerlendirilmesine rağmen, rüyalar söz konusu olunca şüpheli bir tavırla biraz da niyet okumayı andıran bir yaklaşımla günlükteki kayıtları ele almak müellifi karizma, makam-mansıp için ulu kişileri rüyasında gördüğünü iddia etmekle itham etmek tutarlı bir yaklaşım olmasa gerektir.

Girişteki yanlış değerlendirmelerden biri de Sadreddinzâde'nin saat kullanımıyla ilgili cümlelerdir. Müellif, bu minvalde “Yazarımız, bazen de sanki bir cep saati kullanıyormuş gibi tam saat bilgisi de vermektedir” (s. 9) cümleleri günlükteki verilerle mukayese edildiğinde ilginç bir durum arz eder. Zira Sadreddinzâde, 27 Rebiülevvel 1142/20 Ekim 1729 tarihli kaydında gördüğü rüyadan ancak saatin çalmasıyla uyanabildiğini kaydeder “sâ'at dahi dokuz çaldı” (s. 126). Bu da müellifimizin saat kullandığını gösterir. Böylece günlük kayıtlarında saat kayıtlarını da vermesi anlam kazanır.

Girişte varılan ve kitabın sonraki bölümlerinde tam tersi hükümler verilen hususlardan biri de Sadreddinzâde'nin “girdilerin içeriği düşünüldüğünde metin yayılsa da kendisini sıkıntıya sokacak herhangi bir şeyi kayda” geçirmedığı ve bu hususta da “gayet bilinçli bir dikkat içerisinde” (s. 5) bulunduğu durumdur. Girişteki bu iddiaya rağmen “Lâle Devri'nin” ele alındığı sonraki bölümlerde Sadreddinzâde'nin girdilerini kaleme alırken eleştiriden kaçınmadığı bizzat Karahasanoğlu tarafından ortaya konmuştur. Örnek olarak Sadabad'daki eğlencelerle ilgili şu girdileri müellifin olaylar karşısında tepkisini açıkça ifade etmekten sakınmadığını ortaya koyar: “1 Şevvâl 1134/15 Temmuz 1722: “Bu îd-i şerîde umûmen beşik ve salıcak ve atlı karaca ve bu makule şeylere izn olup hattâ altıncı güne değin ref' etdirilmeyip avret ve oğlan azîm fezâhat üzre hareket eylemişler Allâh hayırlar vere” (s. 104); “11 Zî'l-hicce 1134/22 Eylül 1722: Bu îd-i sa'îdde dahi salıncak ve beşik dolap atlı karacaya öyle ruhsat verildi ki, cevâmî'-i şerîfe haremelerinde ve sâ'ir meydânlarında husûsan Sa'dâbâd sahrâsı dahi mâlâmâl ve bu esnâda olan rüsvâyılık ve kimde evâ'il-i zamânlarda olmuş ola, hele Cenâb-ı Bârî encâm-ı kârı hayra mübeddel eyleye” (s. 104); “22 Zî'l-ka'de 1134/3 Eylül 1722: Bu evkatda süfehâ husûsan nisvân tâ'ifesi ziyâde ruhsatyâb olup, hattâ Sa'dâbâd Cem'iyeti'nde dahi üzerine lâyıf olmayan ekber-i kibârın ba'zı evzâ'-ı acîbeleri beyne'n-nâs şüyu' bulup ekser nâs encâm-ı kârineye müncer olur

âyâ deyü isti'âze üzerelerdir" (s. 106). Sadreddinzâde, siyasî gelişmeleri de inceden inceye eleştirmekten geri durmaz. Örneğin III. Ahmed'in Sadrazam İbrahim Paşa'yı sık sık ziyareti ve uzun süre paşanın sarayında kalması karşısında "Beş altı günden berü pâdişâh-ı âlem; dâmâd-ı mükerrerî sarâyında, halvâ sohbeti ve envâ'-ı şâdumânî üzerelerdir; bu dahi acîb bir ma'nâ" diyerek padişahın davranışını eleştirmekten sakınmamıştır (s. 106). Mazul bir kadının dönemin en nüfûzlu kişilerinden sadrazam kethüdası ve İbrahim Paşa'nın damadı olan Mehmed Ağa'nın Rumeli payesi alması karşısında ceridesine "Bu yakınlarda bu kadar müstakil kethüdâ görülmedi, bilmem hazm edebilir mi" (s. 107) diyecek kadar tepkisini açıkça dile getirmesi Sadreddinzâde'nin, iddia edilenin aksine, kayıtları tutarken kendisini zora sokacak yorumlardan kaçınmadığının delilleridir.

Çalışmanın asıl kısmı ise birinci bölümdür. Müellif, burada öncelikle Sadreddinzâde'nin kayıtlarının günlük sayılıp sayılmayacağını tartışmış ve bizzat Sadreddinzâde tarafından kayıtlarına "ceride" denildiğini ifade ettikten sonra, cerideyle günlüğün aynı anlamlarda kullanıldığını ileri sürmüştür. Müellif burada başka bir müellif tarafından esere "hatıra defteri" denmesinin<sup>6</sup> yanlış bir adlandırma olduğunu kaydetmiş ve ceridenin neden hatıra defteri olamayacağını delilleriyle izah etmeye çalışmıştır.

Birinci bölümde Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi'nin biyografisi de inşa edilmeye çalışılmıştır. Fakat Karahasanoğlu'nun Giriş'te dikkat çektiği kazasker ruznamçe defterlerini ve daha da önemlisi ruus kayıtlarını kullanmaması büyük bir eksiklik olarak çalışmaya yansımıştır. Bunların yanında dönemin ulema biyografilerinin de verildiği Uşşakizâde'nin *Tarihi*'nin<sup>7</sup> müellif tarafından görülmemesi kayda değer başka noksanlıktır. Zira Uşşakizâde, Sadreddinzâde'nin hem kendisi hem de akrabaları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu minvalde Sadreddinzâde'nin 12 Rebiülevvel 1123/30 Nisan 1711 tarihindeki bizzat III. Ahmed'in katıldığı Sultanahmet Camii'ndeki Mevlid töreninde Süleymaniye müderrisi olarak bulunduğu kaydedilmiştir (II, 1069). İsmail Erünsal'ın Sadreddinzâde'ye

<sup>6</sup> İsmail E. Erünsal, "Bir Osmanlı Efendisi'nin Günlüğü: Sadreddinzâde Telhîsî Mustafa Efendi ve Cerîdesi", *Kaynaklar*, 2 (Kış 1984), s. 77-81.

<sup>7</sup> *Osmanlı İlimiye Teşkilâtı İçin Mühim Bir Kaynak: Uşşakizâde es-Seyyid İbrâhîm Hasib Efendi, Uşşakizâde Târîhi*, I-II, haz. Raşit Gündoğdu, İstanbul 2005.

12 Kasım 1734'te Galata kadılığı payesi verildiği yönündeki önemli tespiti<sup>8</sup> de müellif tarafından gözden kaçırılmıştır.

Müellif, birinci bölümde daha sonra Sadreddinzâde'nin ceride/günlüğünün muhtevasının sayısal olarak bir dökümünü yapmıştır. Buna rağmen bu bölümdeki bazı tespitler yanlış ve eksiktir. Örneğin "1145 yılının Zilhicce ayı, yazarımızın günlüğü boyunca hastalıklarından bahsettiği tek yerdir" değerlendirmesi İsmail Erünsal'ın tespitlerine göre yanlıştır. Zira, Erünsal, 17 Ramazan 1147/10 Şubat 1735'te Sadreddinzâde'nin oruç tutamayacak ve teravîh namazı kılamayacak kadar hasta olduğunu yazar. Daha önemlisi Erünsal, bu tarihten itibaren ceridedeki kayıtlarda gözle görülür bir azalma olduğunu ve yazının da giderek titrek bir hâl aldığını tespit etmiştir.<sup>9</sup>

Sayın Karahasanoğlu, birinci bölümde ayrıca Sadreddinzâde'nin hangi saiklerle günlük tutmaya başladığına dair teoriler ileri sürmüştü; müellifin kadılık serencamını ceridesindeki girdiler ekseninde takip etmeye çalışmış; daha sonra da Sadreddinzâde'nin Manisa, Diyarbekir, Filibe ve Üsküdar kadılıklarını ele almıştır. Sadreddinzâde'nin mazul olduğu dönemde tuttuğu kayıtların İstanbul tarihi araştırmaları için önemine dair değerli tespitlerde bulunulmuş ve metin cerideden seçilen kayıtlarla zenginleştirilmiştir.

Birinci bölümün müellifin değerlendirmeleriyle en ilginç hâle geldiği kısım ise Sadreddinzâde'nin rüyaları bahsidir. Değerlendirmelerdeki tuhaflıklardan ilki Sadreddinzâde'nin rüyalarını yorumlarken onun Halvetî şeyhleriyle oturup kalktığı ve bu sebeple rüyalarına da bunun etki ettiği iddiasıdır (s. 121-122). Sayın müellifin, daha önce Sadreddinzâde'nin Kadirî tarikatına intisap ettiğini kaydetmesine rağmen (s. 43), rüya bahsinde, neden Halvetiler'den etkilenmiş olacağını veya neden rüyalarında Kadirî etkisinin olmadığını ise izah etmez. Sadreddinzâde'nin birkaç rüyasını tabir ettirmesinden hareketle, müellifin "İlmiye mensubu, bir tarikate mensup kimse için rüyalarının kutsallığının/rüyalarına giren kutsal kimselerin kendisine ilgili çevrelerde bir karizma sağlayacağı açıktır. Bu bağlamda, Sadreddinzâd din büyüklerinin konuk olduğu rüyalarını aktarır"

<sup>8</sup> İsmail E. Erünsal, "Telhîsî Mustafa Efendi ve Cerîdesi", s. 186.

<sup>9</sup> İsmail E. Erünsal, "Telhîsî Mustafa Efendi ve Cerîdesi", s. 186.

(s. 124-125) şeklinde yorumlar yapması ilginç bir tevil ve rüya tabirciliğidir.

Müellifin çalışmasının birinci bölümünün önemli kısımlarından biri de ceridedeki afetlere dair verilerin değerlendirildiği kısımdır. Müellif, bu kısımda depremleri, şiddetli kışları ve soğuk havaları, son olarak da yangınları ele almıştır. Afetlere dair ceridedeki verileri tablolar hâlinde göstermiştir. Karahasanoğlu, bu kısımda da verilerin değerlendirilmesinde ilginç tevillerden geri durmamıştır. Bu minvalde şu cümleler ilginçtir: “Allah hayırlar vere/Bârî te’âlâ hayırlar ihsân eyleye sözleriyle duada bulunulmakta, Allah’tan af, sonun hayır olması temenni edilmektedir. Deprem, insanların günahlarından nedamet getirmeleri için tanrı tarafından gönderildiğine dair inanç, Sadreddinzâd’yi de geleneksel olarak deprem haberlerinin ardından Allah’tan hayır dileme ve onun affına sığınma yoluna itmiş görünür” (s. 130).

Müellif bu bölümde bazı ciddi yanlışlar da yapmıştır. Örneğin Sadreddinzâde’nin ceridesinin 1124/1712-1148/1735 yılları arasındaki verileri ihtiva ettiği yazılmıştır. Buna rağmen ceride 1123/1711 tarihli verilerle başlamakta ve birkaç yerde de daha önceki döneme ait atıflar yapılmaktadır. En ciddi hatalardan biri de 1728 tarihli depremin kaynakları arasında N.N. Ambraseys ve C.F. Finkel’in kullandıkları<sup>10</sup> Fındıklılı Süleyman Efendi’ye ait *Zeyl-i Fezleke* adlı eserin Kâtib Çelebi’nin eseri olarak gösterilmesidir. İlgili cümle aynen şöyledir: “Yazarlar, ulaşabildikleri ölçüde depremlere ait saat bilgisine de yer vermişler; ancak örneğin **Katip Çelebi’den naklen bildirilen Kasım 1728’teki** depremin...” (s. 131).

Sayın müellifin dönemin kaynaklarına vukufiyeti konusundaki sıkıntılı durum yalnızca Kâtib Çelebi ile de sınırlı değildir. Örneğin Sadreddinzâde’nin ceridesindeki verilerin mukayese edilebileceği en önemli kaynaklardan Silahdar Mehmed Efendi’nin 1695-1721 yılları arasındaki kayıtları ihtiva eden *Nusretnâme*<sup>11</sup> adlı eseri müellif tarafından hiç görülmemiş ve bu durum, çalışmada büyük bir eksikliğe sebep olmuştur. Müel-

<sup>10</sup> Nicolas Ambraseys-Caroline Finkel, *Türkiye’de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler Bir Tarihsel İnceleme 1500-1800*, çev. M. Umur Koçak, Ankara 2006, s. 107. Karahasanoğlu, eserin İngilizce baskısını kullanmıştır.

<sup>11</sup> Mehmet Topal, *Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa-Nusretnâme-Tahsil ve Metin (1106-1133/1695-1721)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001.

lifin dönemin bir diğer önemli kaynağı ve Sadreddinzâde'nin ceridesi gibi günlük şeklinde kaleme alınan Mahmud b. Mahmud'un (Göynüklü) *Târihi*'nden (1711-1759 yılları arasındaki girdileri ihtiva eder) bî-haber olduğu ortadadır. Çalışmada eksikliği hissedilen diğer kaynaklar arasında Şem-dânizâde'nin *Mürî't-Tevârih*, *Uşşakizâde Târihi*, I. Mahmud devri verilerini ihtiva eden *Hıfzî Rûznâmesi* ilk akla gelenlerdir. İşaret ettiğimiz kaynaklardaki veriler Sadreddinzâde'nin ceridesindeki bilgilerin hem sağlamalarının yapılmasında hem de ikmâl edilmesinde muhakkak kullanılmalıydı. Örneğin *Uşşakizâde Târihi*'nin kullanılması hâlinde 13 Rebiülahir 1123/31 Mayıs 1711, 1 Zilkade 1123/11 Aralık 1711, 6 Zilkade 1123/16 Aralık 1711, 14 Zilhicce 1123/23 Ocak 1712, 24 Zilhicce 1123/2 Şubat 1712 tarihinde İstanbul'da meydana gelen yangınlara dair daha ayrıntılı bilgilere ulaşılabilecekti (II, 1071, 1088, 1091, 1092). Yine bu anlamda *Nusretnâme*'nin kullanılması hâlinde 20 Cumadelahire 1125/14 Temmuz 1713, 1 Receb 1127/3 Temmuz 1715 yangınlarına dair daha geniş bilgilere ulaşılabilecekti (s. 707, 833-834); aynı zamanda Sadreddinzâde'nin kaydetmediği 1131 ve 5 Safer 1132/18 Aralık 1719 yangınları da görülecek (s. 894-895, 896-897), böylece çalışma ikmal edilebilecekti. *Nusretnâme*'nin görülmesi hâlinde Sadreddinzâde'nin yangın tarihleriyle ilgili verdiği bilgilerin bazılarının çelişkili olduğu fark edilecekti. Örneğin Sadreddinzâde, 21 Şaban 1124/23 Eylül 1712'de Galata'da bir yangın meydana geldiğini yazarken (s. 164), *Nusretnâme*'de aynı yangının 19 Şaban 1124/21 Eylül 1712'de meydana geldiği kaydedilmiştir (s. 769). Göynüklü'nün kullanılması hâlinde de Sadreddinzâde'nin verdiği bazı tarihlerin farklılıklar arz ettiği görülecekti.

Müellifin çalışmasında İstanbul yangınlarına tahsis edilen kısımda da Sadreddinzâde'nin ceridesindeki verilerden hareketle İstanbul yangınlarının bir kronolojisi çıkarılmıştır. İstanbul yangınları konusunda Sadreddinzâde'nin eseri çağdaş kaynaklara nazaran daha çok bilgi ihtiva etmektedir. Zira yangınlara dair 136 adet girdi kaydedilmiştir. Sayın Karahasanoğlu, daha önceki çalışmalarda İstanbul yangınlarının çıkış sebepleriyle alakalı verilen hükümleri "naif" yorumlar olarak görür. Müellife göre asıl etken kundak olmalıdır. Müellifin yalnızca *Râşid Tarihi*'ndeki bilgiye istinaden bu iddiayı öne sürmesi, buna mukabil 136 yangın kaydeden Sadreddinzâde'nin ceridesinde kundaklamaya dair bir tek örneğin bile bulunmaması tuhaf bir tenakuzdur.

Karahasanoğlu, yangınların arkasında kundaklamanın yaygın olduğunu ispat etmek üzere Sadreddinzâde ceridesindeki verileri kendince bir

tasnife tâbi tutmuştur. Yapılan tasnifte yangınların, iddia edilenlerin aksine daha çok kışın değil, bütün mevsimlere neredeyse eşit olarak dağıldıkları tespit edilmiştir. Ancak müellifin yangınların çıkışını mevsimlere göre tasnif etmesinde ciddi bir hataya düşülmüştür. Müellif, ayları dört mevsime göre tasnif etmesine rağmen, Sadreddinzâde'nin kayıtlarından hareketle bu tasnifin yanlış olduğu görülür. Zira hava durumlarına dair verilerin kaydedildiği kısımlarda da belirtildiği üzere Sadreddinzâde, Nisan veya Mayıs aylarındaki şiddetli soğuklar ve kar yağışlarından da bahsetmektedir. Ayrıca soğuklar Kasım veya Aralık aylarında değil, Ekim ayından itibaren başlamaktadır. Bu sebeple yangınlar tasnif edilecekse kışın Ekim-Kasım aylarında başlayıp zaman zaman Nisan-Mayıs aylarına kadar uzandığını da göz önünde bulundurmak gerekirdi.

Müellifin çalışmasının ikinci ve son bölümünde ise Sadreddinzâde'nin ceridesine eklemeler yapan Sadık adlı bir Mevlevî'nin kayıtları ele alınmıştır. Burada aynı dönem kayıtlarını da ihtiva eden Yenikapı Mevlevihânesi günlüklerinin görülmemesi ciddi bir eksikliklerdir. Bu günlükler görülseydi hem Sadık'ın da ait olduğu Mevlevî dünyasının daha iyi anlaşılması hem de dönemin gelişmelerinin diğer Mevlevîler tarafından nasıl algılandığının bilinmesi mümkün olacaktı.

Çalışma sonuç bölümüyle nihayete erdirilmiştir. Sonuç bölümündeki bazı değerlendirmeler de tenakuzlarla maluldür. Örneğin “Osmanlı literatüründe ise mevcut olabilecek günlüklerin sayısı konusunda **hiçbir fikrimiz yoktur**” cümlesi iddialıdır, zira daha önce zikredilen bütün çalışmalarını görmezlikten gelmekte ve günlüklere dair girişteki değerlendirmelerini dahi yok saymaktadır.

Sayın müellifin çalışması, Sadreddinzâde'nin günlüğünü daha bilinir ve kullanılabilir kıldığı için elbette değerlidir, ancak özellikle devrin birincil kaynaklarının görülmemiş ve değerlendirilmemiş olması, verilerin analizlerindeki tenakuzlar, teviller ve tefsirler çalışmayı gölgeleyecek boyutlardadır. Ayrıca cerideyle ilgili yapılması gereken birçok önemli hususun yapılmamış olması eser üzerinde yeni çalışmaları zorunlu kılmaktadır. Örneğin ceridenin Sadreddinzâde'den sonra kimlerin eline geçtiği, Sadık'a nasıl ulaştığı ve Sadık'tan nasıl olup da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne intikal ettiği sorularına hiç temas edilmemiştir. Böyle bir çalışmada Sadreddinzâde'nin çevresinin, ilişki ağlarının ve bu ağların müellifin dünyasına ışık tutması beklenirdi, ancak çalışma bu hususlarda da beklentileri karşılamaktan uzaktır.